

այսպիսի անդրանիկ եւ գնահատել օրոշման մը հեղինակի ըլլալուն համար Այս որոշման առաջին պատիւն զոր կ'ընծայէ մեզ ԲՊԸ. ժողովին, օրինել է մեզ յուսով թէ արժաւոյնով պիտի գտնէ նաեւ Մայրաքաղաքի (Կ. Պոլսոյ) եւ այլ գաւառներու մէջ ուր կրթական տեսութեան ջօրին ներքեւ կը հնծեն դեռ մեր ծերունի եւ բազմաշնաւ տեսողներն անքի, անօգնական, իրաւունք չունինք ամեն առթիւ կրկնելու թէ «գործնական, մարդիկ են Զմութիւնիսցիք»:

6. Լէւոն Խէրիբեյը: Դասնօթ է թէ «աբեւտեան» Հայ լրագրութիւնը չի կրնար իւր սինականներուն մէջ «ներկայացընել» այն հետաւորներէն լեւերն, որ կը խօսին հայու մը որքին», եւ մանաւանդ վերջին չտարինք կը գրաւեն աբեւտեան Հայոց սինականները: Բայց ասոր փոխարէն կայ ծիւղ մը՝ որ հաւատարմապէս երկու տեսակ ուղղութեամբ լրագրութեան ալ հասարակ է, հայերէն լեզուի եւ հայերէն բանասիրութեան խնդիրներ, սակայն ինչու առաւելութիւնը կը պահէ գեռ. յայնմ՝ աբեւտեան Հայ լրագրութիւնը, իբր աւելի շատ զբաղող այս խնդրով: Այս փոխարինման հետ «որան նիւթը» կրնանք անուանել Հայ բանասիրութիւնը: «Բիւզադիան» (Թիւ 255) նախօրոշածով մը՝ ի մէջ այլոց է կը խօսի, այս վերջին տարիներ աշխարհաբար հայերէնի բռնած յառաջդիմութեան վրայ. բայց թող Բ. Բ. Խօսի. «Ոմանք աշխարհաբարը գէշ է գրաբարն եւ տանելու ջանքեր ըրին (— եւ գեռ. հիմաջ Լաւնայորի կան, այսինքն)՝ քի ջուր արացողներն» որք բարեբախտապէս ի գերեւ ելան. զի բնականի հակառակ կը դործուր: Գրաբարն ունի ձեւեր ուր ալ չեն կրնար վերագրուիլ ժողովրդային գործածման: Ուր ամէնօրեայ գործածական լեզուն բնաւ չ'ընդունիր բանագրութիւն: Ուրիշներ հակառակն ուղղութեամբ մի եւ նոյն ծայրայեղութեան մէջ ինկան, գտնողան աշխարհաբարները եւ գրաբարէ փոխ առնուած մտացածին, երեւակայական լեզու մը հնարելով: Իրենց խելապատակին մէջ միայն գոյութիւն ունեցող մահիճի մը վրայ տարածելով ինքն աշխարհաբարը, քաշելով երկարելով կամ կտրելով ու նետելով անոր գտնողան անդամները՝ նոյն առապելական մահիճին ծիւղ յառաջնորդելու հարստութիւն ժառանգումով: Բարեբախտապէս, ասոնց ալ գրական փորձանք ի գերեւ ելան, եւ աշխարհաբարն իր կենդանութեան առաւելութիւնն անգամ մ'ուս ցոյցուցէ՝ մերժելով ծայրայեղ աշխարհաբարութեան երեսն այս ճամհաճ ձեւերիցիցը նոյնքան ազդեալապէս եւ վնասալէս, որքան մերժած էր գրաբարամոլներն. յետագէմ ծրարիրը... Ուրիշն յամենայն համարիւր կը դառնայ մեզի Պր. յօգուածագիրը, թէ յայտ ալ ապահով ծամբան «միջինը» է:

7. «Գործ» հետքեր: Երուսղէ Շահադեան «Մշակին» (Թիւ 100) նամակ մը գրելով՝ «Գործ հանդիսի հրատարակութիւնը, կ'ըսէ, յետաձգվում է աւելի բարեյալից հանգանակներէ եւ ժամանակի: Բաժանարարներ յետ կը տանան իրանց ազգական բաժանարարագները»:

ՓԵՂԱՅԵՐ

ՓԵՂԱՅԵՐԸ ՏԵՍՈՒՆԵԼԸ

Վիննա, 27 Սեպտեմբեր, 1897:

Ռուսաստան եւ Գաղղիա: Գաղղիական հասարակագիտութեան գանձեցը Պետերբուրգի շքեղ հանդիսութեանց ժամանակը մտատանջութիւն մ'ունէր, թէ արդեօք պիտի կարենայ «գոհացուցիչ, քնծայ մը տանիլ Պարիս: Եւ սակայն տարաւ — Albance! Նիզոսիակցութիւնը քաղը: Հազիւ թէ վերջին վայրկեանին արտաքերտեցաւ Ռուսիոյ Վեհապետին ընդնէն այս քաղը, եւ անմ երկտորացուցիչ յուզում մը տիրեց քաղը Եւրոպա: Գաղղիացիք «քամած էին ուրախութեան քաժակը», լրագիրներն սկսան ամառուան «դատարկ միջոցը», խմբագրական շախմատացի տեսութիւններով լեցնել, կարծես Էլզաս-Լոթրինգէն ետ առնուած էր, եւ իբրեւ հատուցում՝ շտամայ քաղանքներու կատարման հարած էին կարծես զաղղիական բանակները — Բերլին...: Բայց այս «քաղին», առաջին ազդեցութիւնն անցնելէն ետքը, տեսանք եւ պիտի տեսնենք որ ամէն բան հին վիճակին մէջ է: Պաշտպանողական է նիզակակցութիւնը, պատուաբեր Գաղղիացուց համար, քայց ոչ գոհացուցիչ: Այս նկատմամբ Էլզասի բանակներու պարգէնն աւելի համեմի կ'ըլլար վրէժխնդիր պոռոտախօսներու: Բայց դեռ սպասելու ժամանակ կայ:

Գնդմահիւ: «Նիզակակցութիւն», քաղին ազդեցութիւնը ջնջելու համար գերմանական լրագիրները միաժամ կ'աղաղակեն. «Եթէ Բիսմարկ ղեկավար ըլլար, այս «քաղը», Ռուսիոյ Վեհապետին ընդնէն լսելու համութիւնը չէին ունենար Գաղղիացիք», եւ սակայն չկարծուի թէ երկիւղ մը յառաջ եկած է ի Գնդմահիւ. ընդհակառակն գաղմանք — այսպիսի շախմատացի ցոյցներու վրայ: Եթէ միայն չ'ընդունար իտալիոյ Վեհապետին այցելութեան ժամանակ խօսած ծառին մէջ քանի մ'անգամ կը շնչոտ «նիզակակց», քաղը, սակայն չունի կարեւորութիւն, վասն զի զատ է իտալիա, եւ զատ — Գաղղիա: Հունգարիա կը վազէ

վիճելով, նոյն տեսարանները, նոյն խօսքերը. գործերը իրաւամբ “չափազանց ցոյց, կրնանք անուանել:

Անտրոյիս: Լեզուաց կարգադրութեան օրէնքով կանգնած էր ներքին կենսական մեքենան. Բաղնիկի մոմը ամուռն 23ին խորհրդանոցը քանալով կարծեց թէ խնդիրը պիտի փակուի. բայց մոքերը հանդարտած չէին: Փոխանակ իւր կարգադրութիւնը՝ համապատասխան հանդարտութեամբ պաշտպանելու՝ քանի որ բաց ի գերմանական տարրէն, ամէնքն իրաւունք կու տային իրեն, “ընկերական բռնակալութեան”, իւր ձեռքը տուած գէնը մենամարտութեան դատապարտելի վիճոցը ընտրեց, վիրատուութեաց եւ խնդիրն աւելի կնճռոտեցաւ: Կոմս մը պաշտօնարանի գահերէցն, օրինաց պահապանը, կը մենամարտի հասարակ երեսփոխանի մը նետ, իւր պատիւը կանգնելու...: Արդի “լուսաբորութեան”, լոյսը կ'երեսայ շացուցած է միւր աչքերը, վասն զի չենք կրնար բմբռնել թէ ինչպէս գէնքը կրնայ կանգնել պատիւը, քանի որ ընտուած միջոցն իսկ մեծ անպատուութիւն է, դատապարտուած ուղիղ քանականութենէ եւ միայն “վայրենի ժամանակներու մնացորդ”, մին է, եւ այն այսպիսի երկիր մը, ուր օրէնքը խտրութիւն չի դնէր ոչ մեծին եւ ոչ փոքրին մէջ: Կը ցաւինք միայն եւ երկիրը կը կրենք որ այսպիսի քարձր տեղէ տրուած դատապարտելի օրինակը չազդէ ստորակարգելոց վրայ: Արդէն կը պատրաստուի ընդհանուր դատախազն երկու մենամարտողաց վրայ ալ զործադրել տալու օրինական պատիժը:

Անգղիա: Հափազանց խտրութեամբ կը պատժէ ապստամբներն ի Հնդկաստան. ցեղերէն շատերը հնազանդութիւն խոստացած են արդէն: Պիտի յաջողի գիտենք բրիտանական տէրութիւնն իւր ոյժը ցոյց տալու, վասն զի իւր ջրահերմայսպէս կը պահանջեն. բայց տեւական պիտի ըլլայ այս զսպումը, քանի որ բռնատրութեան վերջ չի տրուիր:

Տիաճիլիսիւն - Եռնակիւն պատեռնազմը: Խաղաղութեան դաշինքը ստորագրուեցաւ. Եռնաստան պիտի վճարէ չորս միլիոն օսմ. է. պատերազմի տուգանք,

իւր հիւսիսային սահմաններէն քսնի մը կիրճեր ու լեռներ կ'աւելիան յաղթողին սահմաններուն վրայ. Թեւաղիա պիտի մնայ Եռնաստանի եւ այլն: Թէ ամէն կէտ սպասուածին պէս դիւրութեամբ պիտի կատարուի, այնչափ կը տարակուսինք, որչափ տարակուսած էինք, „status quo ante bellum“ վճռին վրայ: Կը մաղթենք որ Եռնաստան եւ — այլք, համոզուին թէ քաղաքականութեան մէջ համապարտութիւն, խաղաղութեան թիւն եւն բառերն իմաստէ զուրկ են. ներքին գործաթիւն, զարգացողա՞ յառաջադիմութիւն եւ ամէնէն աւելի իրքնաշնչանալութիւն, արժ մշմարիտ յաջողութեան գրասականները:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՐԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՄԱՏՆԱՅՐԱԿԱՆ — Մովսէս Խորենացու նորագոյն աղբիւրների մասի. 289: — Մարգարէս Կատի-նայի մասին, 294: — Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Սանասարեան վարժարանին ի Կարին. 294:

ՀՆԱԳՐԱԿԱՆ — Անեարկ մը հայ հնագրութեան վրայ. 295:

ԼԵՋՈՒՄԱՐԱՆԱԿԱՆ — Արդի լեզուագիտութիւնը՝ 302: — Հաւաքածոյ Թրանսիլուանիոյ Հայոց գաւառական քաղերուն. 304:

ԸՆԴՈՒՄՄԱՐԱՆԱԿԱՆ — “Պատկերազարդ Բն. Պատմութեան” քննադատութեան արժէքը. 305:

ԳՐԱԿԱՆ — Արեւելագիտաց համագգային համաժողովն ի Պարիս. 310: — Եզգային հրատարակութիւնը 1896 տարւոյ. 311:

ԹՂԱՅՈՒՄԱՆԱԿԱՆ — Արեւելագիտաց ժմրդ. համաժողովը. 314:

ՆԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — 1. Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքութեան մասին: — 2. Վկայարանութիւն Ս. Աղողնիոսի: — 3. Հայոց մասին: — 4. Անանիա Շիրակացի: — 5. Պատրիարքեան Պրոք. 2. 317:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԵՐԵՐԻՆ ԺԱՂԻՖՈՒՆԵՂ — 1. Pro domo! — 2. Ուրախաւ լուր մը: — 3. Հայ օրիորդ մը Պարսիսի Բոջ. համալսարանէն վկայութեան. — 4. Անհն բառին ուղղագրութիւնը: — 5. Հոնգզտեան Թոշակ Ուսուցիչներու համար: — 6. Լեզուի խնդիրները: — 7. “Գործ” հանդէսը. 317:

ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՆ ՑԵՍՈՒԹԻՒՆ 319:

ՀՐԱՍՏԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՆՈՒ ԽՄԱՐԱԳԻՐ

4. ԲՈՎԱՆԵՒ 4. ՊԱՐԱՆՅ

ՎԻՆԵՆԱ, ՄԻՒՐԱԲԱՐԵՆԱ, ԶԱՐԱՆԱ